

Nr 14/1995

Jens-Peter Bonde

– det danska EU-motståndets nestor

Svend Dahl

Förord

Ett vanligt fenomen i debatter är att hänvisa till auktoriteter och experter. En sådan expert, som syntes flitigt i EU-folkomröstningskampanjen förra året men även ses nu i kampanjen inför valet till Europaparlamentet den 17 september, är den danske Europaparlamentarikern Jens-Peter Bonde.

En sökning i textdatabaser visar att Jens-Peter Bonde flitigt uttalar sig i svensk media som en expert på den Europeiska Unionen, men vem är egentligen denne Jens-Peter Bonde?

I föreliggande rapport¹ tecknar Svend Dahl, som studerar statskunskap vid Uppsala universitet, ett porträtt av Jens-Peter Bonde. Bilden som framträder är en politiskt begåvad retoriker som är hjärnan bakom den danska nej-rörelsen och som inte drar sig för att manipulera fakta när EU-motståndet så kräver.

Stockholm i september 1995

Fredrik Sjöblom
Projektledare

¹ Detta är den femte rapporten som Timbro ger ut inför valet till Europaparlamentet. Tidigare har utgivits *Europas val och Sveriges* (Nr 9/95) av Tobias Krantz, *Ännu en tredje väg?* (Nr 11/95) av Claes Arvidsson, *EU, Östteuropa och jordbrukets framtid* (Nr 12/95) av Mia Enayatollah samt *Socialdemokraterna, moderniseringen och EU* (Nr 13/95) av Fredrik Erixon.

Innehåll

Inledning	3
Det danska EU-motståndet	3
Kommunistisk dominans	4
EU-motstånd med östtyska pengar	5
Striden om ett nej-parti	5
Kritiken mot partiplanerna	7
Europamotståndet splittras	7
Ett stormigt årsmöte	8
Danmark 92 - den första utbrytaren	9
Junibevaegelsen – ett taktiskt nej	10
Junibevaegelsen – för eliten	11
De åtråvärda pengarna från Strasbourg	13
Notat-fonden – en blödande koncern	13
Nej-sidan och skulderna	14
Att trixa med argumenten	16
Har ingenting hänt?	17
Slutord	19
Källor	21
Bilaga	21
Ett urval Bonde-citat:	21

Inledning

Jens-Peter Bonde är det danska EU-motståndets nestor. I Europaparlamentet är han ledamot av utskottet för institutionella frågor och suppleant i det utrikes- och säkerhetspolitiska utskottet. I svenska media ges han ofta möjligheten att uttala sig i frågor rörande EU. Detta gällde inte minst under folkomröstnings-kampanjen förra året, men även i valkampanjen inför Europaparlamentsvalet den 17 september har hans namn dykt upp i debatten. Bland annat har han i en debattartikel hävdad att det svenska valet till Europaparlamentet strider mot lagens krav på allmän och lika rösträtt, detta då partierna inte behandlats lika i fråga om tilldelning av staliga medel². Den bild som svenska media presenterar av Jens-Peter Bonde är emellertid inte den av en ledande EU-motståndare, i stället får han komma till tals såsom expert på EU. Som den främste representanten för det danska motståndet mot EU har Jens-Peter Bonde givetvis all rätt att uttala sig i Europapolitiska sammanhang, såväl i Danmark som utomlands. Frågan är emellertid om han lever upp till den objektivitet och saklighet som expertrollen borde innebära. Om man granskar Jens-Peter Bondes agerande i den danska EU-debatten finner man snart att bilden av den saklige EU-experten är falsk. Snarare framstår Bonde som hjärnan bakom den danska nej-rörelsen och som en person som inte drar sig för att manipulera fakta när EU-motståndet så kräver.

Det danska EU-motståndet

Det danska EG-motståndet föddes inför folkomröstningen 1972. Jens-Peter Bonde har varit aktiv ända sedan dess. Ja-sidan vann som bekant folkomröstningen – med 63 procent av rösterna. Folkebevaegelsen mod EF (Folkebevaegelsen) var det forum som samlade EG-motståndarna, ett samarbete som fortsatte efter folkomröstningen. 1974 övertog Jens-Peter Bonde redaktörskapet för

² *Nya Wermlands-Tidningen*, 950818.

EG-motståndarnas tidning *Notat* som då varit nedlagd en tid på grund av dålig ekonomi. I samma veva gick Bonde ur Radikale Venstre och blev i stället medlem i det danska kommunistpartiet (DKP). Bonde visade snabbt framfötterna och snart var han medlem av partiets centralkommitté, där han satt 1975-1991.

Folkebevaegelsen nådde stora framgångar i det första danska valet till Europaparlamentet 1979. Man fick då fyra av de 16 mandaten. I de senare valen – 1984, 1989 och 1994 – har nej-sidan lyckats bibehålla den nivån. Folkebevaegelsen mod EF etablerade sig således tidigt som en politisk kraft. Framgångarna ledde bland annat till att man kunde anställa kanslipersonal och erbjuda rörelsens entreprenörer arbete i *Notat*-koncernen.

Kommunistisk dominans

Kommunisterna hade röckts ut ur Folkebevaegelsen vid parlamentsvalet 1979. Men man hämtade sig snabbt och redan 1980 fanns man åter i ledningen i form av Ib Nörlund som utövade ett "upplyst envælde"³.

1991 skrev *Notat*-redaktören Lisbeth Kirk (Jens-Peter Bondes hustru) att Folkebevaegelsen hade en så "öppen och vänlig organisation att den var försvarslös inför missbruk". Möjligtvis stämde det 1991. Men ingalunda vad gäller förhållandena under organisationens uppbyggnad. Under hela uppbyggnaden av det danska EU-motståndet under 70- och 80-talet var det välorganiserade kommunistpartiet en förutsättning för framgångarna. Under denna period kunde Folkebevaegelsen också kosta på sig att vara tvärpolitisk för att få alla synpunkter representerade och därmed stärka sin egen legitimitet utåt. Men makten släppte kommunisterna aldrig ifrån sig. Exempelvis skickades ordföranden i Socialistiske Folkeparti (SF) Sören Eriksen ut i kylan 1981 efter att ha kritiserat Jens-Peter Bonde. Övriga "dissidenter" fick också känna på kylan och ledande företrädare har berättat om den ständiga maktkampen mellan de danska EU-motståndarna.

³ Jens Maigård, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 94.

EU-motstånd med östtyska pengar

Det danska kommunistpartiet hade goda kontakter med Östtyskland. Det tog sig bland annat uttryck i att Jens-Peter Bonde under en rad somrar undervisade i EU-motstånd vid DKP:s sommarskolor som hölls på det östtyska kommunistpartiets partiskola i Lütten-Klein vid Rostock.

Varje år sände DKP ett hundratal personer på dessa sommarskolor. Jens-Peter Bonde medverkade varje sommar under en till två dagar med föreläsningar om EU-motstånd⁴. Bonde tog sig enkelt in och ut ur landet med hjälp av sitt diplomatpass. Alla omkostnader för kurserna betalades av det östtyska kommunistpartiet. De kursavgifter som DKP tog ut av deltagarna stannade i DKP:s egen kassa. Östtyskarna å andra sidan var så generösa att de till och med betalade föreläsningens arvoden och fickpengarna till kursdeltagarna.

Striden om ett nej-parti

Den kommunistiska dominansen inom nej-rörelsen var särskilt stark vad gäller den kontroversiella frågan om Folkebevaegelsen skulle omvandlas till ett politiskt parti. För personerna i den danska vänstern gällde det nämligen att säkra en ny politisk plattform efter Berlinmurens fall. Inom vänstern fanns också vid den här tiden tankarna på att bygga en anti-monopolistisk allians⁵ som skulle kunna samla EG-motståndarna, freds-rörelsen och den kommunistiska delen av fackföreningsrörelsen.

Samtidigt kunde kommunisterna inom nej-rörelsen se hur en ny "marknad" växte fram i det att SF så sakteliga började ändra kurs i Europapolitiken. Det danska folket hade sagt ja till den europeiska enhetsakten i en rådgivande folkomröstning 1986. Detta ställde SF inför frågan hur länge man kunde bekämpa ett danskt EU-medlemskap. Vid två tillfällen – 1972 och 1986 – hade det danska folket sagt ja till Europa i folkomröstningar. Kunde kravet på utträde

⁴ *Extra-Bladet* 940628.

⁵ Det vill säga en folklig motkraft till den symbios som man menade hade utvecklats mellan storkapitalet och staten - författarens anmärkning.

kombineras med synen på SF som ett seriöst parti? Tanken att bygga in socialistiska motviker till marknadskrafterna i det gränslösa Europa växte sig också allt starkare inom partiet. Detta ledde till att SF i mitten av 80-talet accepterade EG som den drivande kraften i det europeiska samarbetet. Och inför folkomröstningen i maj 1993 beslutade man att stödja Edinburgh-avtalet. Därmed hade man lämnat hela "nej-marknaden" till nej-organisationerna.⁶

Inom Folkebevaegelsen fanns också personer som insåg behovet av ett modifierat EG-motstånd för att på sikt inte urholka sin egen och nej-sidans position. En av dem var Jens-Peter Bonde. För honom gällde det mer än politiskt inflytande. Frågan är om inte pengar var minst lika viktigt. Jens-Peter Bonde och personerna omkring honom behövde säkra Notat-koncernens intäkter med hjälp av pengar från Strasbourg. Ett sätt att nå dithän var att låta Folkebevaegelsen bli ett renodlat politiskt parti.

Ett första försök i denna riktning gjordes inför Folkebevaegelsens årsmöte i Odense hösten 1990, men avvisades då. Årsmötet fastslog att Folkebevaegelsen skulle vara ett fritt, tvärpolitiskt forum – inte ett parti.

Trots årsmötets beslut hölls det i direkt anslutning därtill inofficiella diskussioner om att de i Folkebevaegelsen ingående partierna (minus SF) skulle ställa upp med en gemensam lista i nästa folketingsval. Förutsättningarna för detta förstördes dock i samma veva eftersom dåvarande statsminister Poul Schlüter utlyste nyval med 20 dagars varsel i december 1990.

Inför nyvalet gjordes trots allt ytterligare ett försök att åstadkomma ett "nej-parti". Jens-Peter Bonde fanns – tillsammans med sin hustru – bland de drivande krafterna för att samla EU-motståndets olika delar kring en gemensam partistomme. Tiden var som sagt knapp och man beslutade därför att försöka använda De Grönas lista som plattform. Men även denna variant misslyckades. I stället uppmanades väljarna att rösta på enskilda unionsmotståndare från de olika partierna. Bonde författade snabbt detaljerade riktlinjer för hur Folkebevaegelsens ledamöter skulle agera i folketinget. Men

⁶ SF:s kursändring har för övrigt inte varit utan komplikationer för partiet. Vid folkomröstningen 1993 röstade 80 procent av partiets sympatisörer mot partiets linje.

frågan blev aldrig aktuell. Folkebevaegelsens kandidater nådde inte upp till de två procent av rösterna som krävs för representation i folketinget.

Kritiken mot partiplanerna

Retsforbundets – en av organisationerna inom Folkebevaegelsen mod EF – förre ordförande och mångårige EG-parlamentariker Ib Christensen reagerade kraftigt på hur hela partifrågan hade hanterats av Jens-Peter Bonde och de andra partiförespråkarna inom Folkebevaegelsen⁷. Christensen noterade att det inte tagit mer än en månad förrän vissa krafter inom Folkebevaegelsen handlat i strid med årsmötets beslut att fortsätta verka som ett fritt forum – inte ett parti. Vidare hade partianhängarna i sina strävanden satt sig på tvären vad gällde Folkebevaegelsens stadgar om att inte arbeta med politiska frågor som saknar anknytning till EG-frågan. Christensen såg försöken att omvandla det tvärpolitiska EG-motståndet till ett röd-grönt vänsterparti som ett sätt för de kommunistiska krafterna inom Folkebevaegelsen att skapa ett konkurrerande parti, då de visste att de inte hade någon framtid inom SF. Christensens kritik tillbakavisades kraftigt av bland andra Jens-Peter Bonde. Diskussionen fortsatte internt inom Folkebevaegelsen fram till årsmötet i augusti 1991.

Under tiden stärkte Bonde och hans allierade greppet om Folkebevaegelsen.

Europamotståndet splittras

Inför Folkebevaegelsens årsmöte 1991 kunde man urskilja två huvudlinjer inom nej-rörelsen: De som rent ut talade om ett danskt utträde ur EG. Och de som valde en mer taktisk linje och sade sig ha accepterat EG-medlemskapet men motsatte sig unionstanken. Jens-Peter Bonde tillhörde den senare kategorin. Folkebevaegelsens mångårige kanslichef Kai Lamberg tillhörde också gruppen och uttryckte det hela så här:

⁷ Jens Maigård, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 99.

”Vi ska inte förvirra väljarna genom att tala om ett utträde som inte finns på dagordningen och som flertalet väljare inte har något intresse av... För att kunna fortsätta motståndet mot EG är det oundgängligen nödvändigt att vi vinner folkomröstningen om unionen. Efter den avstämningen ska vi fortsätta slåss mot EG.”

Jens-Peter Bondes gav uttryck för detsamma (TT 910630):

”Vi skulle föredra ett frihandelsavtal med EG. Men den frågan finns inte på den politiska dagordningen.”

I samtal med Dagens Nyheter utvecklade Jens-Peter Bonde resonemanget (DN 910908):

”Bara två procent av väljarna är nu emot EG, medan 70-80 procent ogillar unionsplanerna, och det är dem vi måste koncentrera oss på. Det är inte realistiskt att tänka sig Danmark utanför EG, men det är viktigt att hålla oss utanför unionen och arbeta för ett nordiskt inflytande.”

Ett stormigt årsmöte

Folkebevaegelsens årsmöte 1991 hölls i Holbaek. Dagens Nyheter rapporterade från årsmötet (DN 910908):

“Den danska folkrörelsen mot EG håller på att splittras av interna gräl mellan tvärpolitiska unionsmotståndare och gammelkommunister, som säger nej tack till Gemenskapen över huvud taget.”

“Striden (*mellan de två fraktionerna - författarens anmärkning*) blev uppenbar på årsmötet för en vecka sedan, när styrelsen inte kunde bli ense om att erkänna de baltiska staternas självständighet. Ivriga försök gjordes att pressa representanterna för Kommunistiskt forum och populistiska Gemensam kurs till att lämna styrelsen, men de vägrade, erfar DN.”

När årsmötet skulle välja styrelse förlorade unionsmotståndarna tre platser, men lyckades ändå behålla majoriteten. Mandatförlusterna fick Jens-Peter Bonde att äntra talarstolen och tala om “kupp”,

“utrensning“ och “straffaktioner“. Klagosångerna fortsatte efter årsmötet och utbrottet i talarstolen följdes av en artikel i *Notat*, där Bonde skrev om hur 19 års arbete i Folkebevaegelsens tvärpolitiska kommittéer nu låg i ruiner. Han frågade vidare om det nu inte var dags att försöka skapa en tvärpolitisk rörelse mot ett danskt medlemskap i unionen.

Danmark 92 - den första utbrytaren

Varför reagerade Bonde så kraftigt som han gjorde i talarstolen vid årsmötet? Och vad föranledde funderingarna i *Notat* om att starta en tvärpolitisk rörelse mot unionen?

Svaret är enkelt. Planerna på att starta en ny rörelse mot EU fanns redan. Årsmötet i Holbeak bjöd tillfället att sjösätta planerna. Redan dagen efter årsmötet träffades en grupp för att dra upp riktlinjerna för den nya rörelsen. Organisationen döptes till Danmark 92 och kom igång med sin verksamhet i december 1991 – lagom inför toppmötet i Maastricht. Jens-Peter Bonde fanns bland de drivande krafterna. Det var också han som kom på namnet Danmark 92.

Danmark 92 kom till utifrån insikten – på vissa håll inom nej-rörelsen – att enbart Folkebeveagelsen med sitt styvnackade och generella motstånd till ett danskt EG-medlemskap inte skulle räcka till för att säkra ett nej till unionen. Danmark 92 har beskrivits som en “blandad lanthandel“. Där fanns såväl motståndare som anhängare till det danska EG-medlemskapet. Flertalet anställda i organisationen rekryterades dock direkt från Folkebeveagelsen vilket gjorde arbetet tungrott för de som inte även var EG-motståndare⁸.

Målen sattes högt för Danmark 92. I Norge hade nej-rörelsen 75.000 medlemmar, vilket man satte som riktmärke. Men Danmark 92 blev aldrig någon stor medlemssuccé. Med stor möda nådde man upp till 3.000 medlemmar, varav endast 2.000 var betalande.

Konflikten inom nej-rörelsen – mellan EG-motståndarna och de som främst motsatte sig unionen – kunde till stor del dämpas utåt genom rörelsens gemensamma mål att nå ett nej i folkomröstningen om Maastrichtavtalet i juni 1992.

⁸ Morten Kabell, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 56.

I enlighet med sin stadga upphörde Danmark 92 efter det danska folkets nej i folkomröstningen i juni 1992. Danmark 92 gick i graven 10 augusti 1992. Vid den tidpunkten hade man en utestående skuld på 225.000 Dkr. Den ekonomiska redovisningen var så undermålig att de aktiva aldrig fick någon klarhet i om – och hur – den skulden betalats. Det förmodas att Notat-koncernen fick ta smällen⁹.

Junibevaegelsen – ett taktiskt nej

Tomrummet efter Danmark 92 blev inte långvarigt. Redan i samband med Folkebevaegelsens årsmöte i Sønderborg i slutet av augusti 1992 bildades Junibevaegelsen genom en fusion mellan tidigare Danmark 92-medlemmar och de mer “pragmatiska” krafterna i Folkebevaegelsen. Av 14 medlemmar i Junibevaegelsens styrelse hade tio ett förflutet Danmark 92 och fem hade ett förflutet i Folkebevaegelsen.

I Junibevaegelsens ledning var man fullt införstådd med de politiska realiteterna inför den stundande folkomröstningen 1993. Endast en fjärdedel av danskarna var emot ett EG-medlemskap, lika många var för unionstanken. I mitten fanns flertalet – 50 procent av befolkningen – som ville ha ett fortsatt samarbete inom rådande ramar. För Junibevaegelsen var det därför nödvändigt att ställa unionen mot status quo. Något nytt och hotfullt mot det gamla trygga och invanda. Man insåg att en utrerad EG-kritik med krav på utträde ur EG inte skulle locka några stora grupper. Men det råder inget tvivel om att vänsterflygeln inom Junibevaegelsen helst skulle ha sett ett danskt utträde ur EG och på sikt även genomgripande regleringar av ekonomin. Vägen dit skulle gå genom samarbete i “flera rum” och ett stärkt nordiskt samarbete. Det fanns till och med tankar på att damma av gamla NORDEK¹⁰.

Det som främst skiljer Folkebevaegelsen från Junibevaegelsen är att den senare som organisation aldrig officiellt tagit ställning mot EG-medlemskapet. Danska betraktare menar dock att skillnaderna är svåra att se och har blivit alltmer marginella i takt med att Junibevaegelsens nej till unionen i praktiken också kommit att bli ett

⁹ Morten Kabell, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 60.

¹⁰ Lars Olsen, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 27.

nej till EG¹¹. Skilsmässan fick däremot en omedelbar konsekvens då Jens-Peter Bonde bildade en egen grupp i EU-parlamentet tillsammans med två andra danska EU-motståndare tillhörande Junibevaegelsen. Folkebevaegelsen fann sig därmed plötsligt sittande med endast ett mandat.¹²

Ib Christensen skrev följande om splittringen i EU-motståndarnas tidning *Notat*, februari 1993:

“ Jag har hela tiden ansett att en brytning är absurd och vanvettig politiskt sett. Varför i all världen ska Folkebevaegelsen med medlemmar som 100 procent är emot ett EG-medlemskap hållas kliniskt avskilt från Junibevaegelsen, där 90 procent av medlemmarna är EG-motståndare?“

I och med säkrandet av Junibevaegelsens egna mandat till Europaparlamentet 1994 tycks Jens-Peter Bonde ha lagt partiplanerna på hyllan för tillfället. I vart fall säger han till Dagens Nyheter:

”Det bästa är att bilda en tvärpolitisk organisation som enbart samlar sig kring EU-motståndet och har en egen strategi.” (DN 950102).

Men osvuret är bäst. Jens-Peter Bonde har själv pekat på det politiska tomrum som uppstått efter SF:s ”högervridning“ i Europapolitiken. På Junibevaegelsens vänsterkant är EG-kritiken och drömmarna om ett decentraliserat och ekologiskt samhälle enligt traditionell nordisk välfärdsmodell alltså mycket starka.

Junibevaegelsen – för eliten

Junibevaegelsen beskriver gärna sig själv som en folkrörelse. En bild som stämmer illa med verkligheten. Det var snarare egennytta och egna ambitioner som tycks ha styrt utvecklingen. Eller som en av de som var med beskrev föregångaren Danmark 92:

¹¹ Arne Hardis, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 17.

¹² Ett förhållande som gällde till och med Europaparlamentsvalet sommaren 1994. Nu har Junibevaegelsen och Folkebevaegelsen två mandat vardera.

“Pluralismen och bredden försvann under resan – i bakgrunden fanns en effektiv maskin som det inte rädde något tvivel om var den hämtade sina metoder och idéer. Vi kallade oss en folklig rörelse. Sanningen är nog snarare att det var en elitrörelse för folk i mitten eller på vänsterkanten i dansk politik. Det var en rörelse med folk som redan hade den rätta hållningen och som kunde användas av en samling individer i Folkebevaegelsen mod EF för att senare skapa en plattform för deras egna ambitioner“ (Morten Kabell, *Under bekvemmelighedsflag, sid 63*).

Efter årsmötet i Holbaek och splittringen på nej-sidan beslöt SF snabbt och överraskande att lämna Folkebevaegelsen. Partiet ansåg uppenbarligen att man kunde ha mer nytta av de nytänkande och drivande personer som fanns på vänsterflygeln inom Junibeveagelsen. Under Junibeveagelsens första tid inleddes också ett mycket nära samarbete med SF. Tillsammans lade man fram krav och de ledande personerna inom Junibeveagelsen rådfrågades och konsulterades av SF vid utarbetandet av den så kallade nationella kompromissen¹³.

Allt var frid och fröjd. Så förändrades plötsligt allting. Junibeveagelsens folk började svaja beträffande den nationella kompromissen, för att sedan gå rakt emot den och till slut landa i en unionskritik som slog lika hårt mot EG och den inre marknaden som mot unionen. Varför denna kovändning?

Förklaringen finns i att Jens-Peter Bonde inte var nöjd med tillkomsten av den nationella kompromissen. Han förstod av turerna att det inte fanns någon plats för honom i den danska Europapolitiken. Hans krav på rundabordssamtal mellan de politiska partierna, Europaparlamentarikerna och nej-rörelsen för att diskutera frågan hade inte vunnit gehör. Därmed gick han också miste om ett erkännande och en framtida, central plats i den danska EU-politiken.

¹³ Danmarks undantag från Maastrichtavtalet – författarens anmärkning.

De åtråvärda pengarna från Strasbourg

Detta var nu inte bara ett utfall av fåfänga. För Jens-Peter Bonde och personerna kring honom handlade det i ännu större utsträckning om att överleva ekonomiskt. Junibevaegelsen och apparaten kring Notat-koncernen var i ett så dåligt ekonomisk skick att man var tvungen att försäkra sig om intäkter för en lång tid framöver. Bästa sättet att göra det på var att ha egen representation i Europaparlamentet för att komma i åtnjutande av pengarna därifrån.

Det handlar inte om några småsummor som kommer från Europaparlamentet i Strasbourg. Ungefärligt räknat tilldelas varje EU-parlamentariker ca 2 miljoner kronor per år (enligt 1993 års budget). Det omfattar allt från lön till ersättningar för resor och omkostnader. För den danska nej-sidan innebär det att man under en femårsperiod drar in ca 40 miljoner kronor på de fyra mandat man regelmässigt lyckats skaffa sig vid valen. Beloppen är så stora att de är väl värda att slåss för. Inte minst för den som är i ekonomisk knipa – såsom Notat-koncernen.

Notat-fonden – en blödande koncern

Jens-Peter Bonde har varit med om att bygga upp en liten koncern kring sin egen person och det danska EG-motståndet.

Verksamheterna inom koncernen är avskilda från varandra för att undvika att förluster i ett företag drabbar övriga företag. Detta har visat sig vara en mycket klok konstruktion. Den medger också transaktioner mellan de olika företagen. Därtill bjuds möjlighet till skatteplanering och transaktioner med spekulativa inslag¹⁴.

Överst i Notat-koncernen tronar Notat-fonden som formellt sett är självständig. För 1992 beräknades ett underskott i Notat-fonden på ca 500.000 Dkr. Jens-Peter Bonde satt i fondens styrelse. Han lämnade dock samtliga styrelser efter den kritik han utsatts för i samband med brytningen mellan Folkebevaegelsen och Junibevaegelsen. Jens-Peter Bonde var också huvudägare i ett av de bolag som låg bakom bildandet av Notat-fonden. Det bolaget sålde han sedermera till Notat-Avisproduktion för att täcka ett underskott på 440.000 Dkr i rörelsen och därmed undvika en konkurs.

¹⁴ Lars Beck-Petersen, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 117.

Det är till Notat-fonden som Junibevaegelsen huvudsakligen har slussat informationspengarna från Europaparlamentet. Anslaget för informationsaktiviteter (ca 175.000 kr/parlamentsledamot år 1993) har genom åren varit mycket välkomna bidrag i Notat-koncernen. Pengarna har använt till produktionen av tidningen *Notat*, informationsmaterial och de tre vitböcker som Junibevaegelsen gav ut inför folkomröstningen 1993.

Under Notat-fonden finns ett antal företag där själva driften sker. Notat-Avisproduktion är det enda företag i koncernen som gav ett överskott 1992. Jens-Peter Bonde satt även i denna styrelse. Vidare finns där Forlaget Samtid som uppvisade ett minus på 530.000 Dkr samma år och likviderades december 1994 till följd av en misslyckad spekulation i Hafnia-optioner. I koncernen finns även Forlaget Hedeskov som gjorde en förlust på 573.000 Dkr 1991. Hedeskov uppgavs samtidigt ha en fordran på Forlaget Samtid om 500.000 Dkr. Därtill finns två tryckerier i koncernen, vilka båda har uppvisat underskott i rörelsen genom åren.

Utgivningen av tidningen *Notat* har på senare tid mött stora problem. För att utgivningen skall gå ihop ekonomiskt krävs 9.000 prenumeranter. Det är emellertid endast 7.000 personer som idag är betalande prenumeranter. Ett förhållande som man inte lyckats åtgärda trots försök att värva nya prenumeranter genom att göra *Notat* bredare och mer oberoende. Tidningen, som fortfarande kontrolleras av Jens -Peter Bonde, drivs dock vidare av personer inom Junibevaegelsen, Folkebevaegelsen och EU-motståndare inom SF¹⁵.

Det generella intrycket är emellertid att Notat-koncernen idag inte lider av samma akuta ekonomiska problem som 1992-93.

Nej-sidan och skulderna

Nej-sidans ekonomiska situation har alltid varit svår att överblicka. Det har egentligen bara funnits en person med god insyn i sakernas tillstånd. Det är Jens-Peter Bonde – “koncernens finansdirektör”. Men han har inte varit särskilt talför trots påstötningar i ämnet ¹⁶.

¹⁵ *Weekendavisen* 950505.

¹⁶ Jens Maigård, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 109.

Jens-Peter Bonde var även den ende som hade full insyn i Folkebevaegelsens och parlamentsgruppens samlade räkenskaper. Och det är endast Bonde och Notat-fondens styrelseledamöter som har haft full insyn i Notat-koncernens finanser.

Det är inte bara Notat-koncernens ekonomi som varit trasslig inom nej-rörelsen. Den danska nej-sidan stod sommaren 1992 med en skuld till Sparekassen Bikuben på 2 milj Dkr. Kassakrediten blev ett problem inför splittringen i Folkebevaegelsen och Junibevaegelsen vid årsmötet i september 1992 i Sönderborg.

Vid tiden för årsmötet stod den ekonomiska striden om tre poster: a) skulden på två miljoner till Bikuben, b) ett lån på minst 350.000 Dkr taget av Jens-Peter Bonde i Banque Bruxelles Lambert för att klara tillfälliga likviditetsproblem samt c) ett antal sexsiffriga belopp gällande transaktioner mellan nej-sidans olika delar.

Enligt initierade källor¹⁷ var tanken inför årsmötet i Sönderborg att Folkebevaegelsen skulle få göra nomineringarna till Europaparlamentet mot att kretsen kring Jens-Peter Bonde fick rätten till pengarna från Europaparlamentet. Så blev det nu inte och i stället kom striden att gälla hur snabbt skulden till Bikuben skulle betalas. Jens-Peter Bonde ville att det skulle ske på fem år, det vill säga till 1997. Folkebevaegelsens ledning ville att det skulle ske till det förestående Europaparlamentsvalet, det vill säga 1994. I det läget nådde man en förlikning som sedan kom att brytas av kretsen kring Bonde. Slutet på historien blev en ackordsuppgörelse med Sparekassen Bikuben.

EU-parlamentarikern Ib Christensen skriver efter brytningen – när han ensam stod kvar som representant i EU-parlamentet för Folkebevaegelsen – i februari 1993 i *Notat*:

“Mellan de tre (*det vill säga Bonde, Björnvig och Sandbaek-författarens anmärkning*) på den ena sidan och mig på den andra är det en naturlig intressemotsättning om fördelningen av parlamentsmedlen. De är knappa i förhållanden till Folkebevaegelsens skuld på två miljoner kronor, jätteuppgiften att vinna den andra folkomröstningen om Maastrichtavtalet och nästa parlametsval 1994.”

¹⁷ Jens Maigård, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 114.

Att trixa med argumenten

Det är inte bara affärerna och ekonomin som trasslat kring personen Jens-Peter Bonde. Hans argumentation har också innehållit besynnerligheter genom åren.

Den danska nej-sidan körde till exempel hårt med det hotade danska självstyret inför folkomröstningen 1992. Det var ett välfunnet argument, men man upptäckte att det inte var något som på allvar engagerade dansken i gemen. För nej-sidan gällde det därför att hitta en fråga som låg närmare folks plånbok och hjärta. Folkpensionerna visade sig vara en sådan fråga. Inom unionen kan vi inte längre upprätthålla nivån på folkpensionen var budskapet. Det trumpetades inte ut. Det stod inte på några plakater. Men det kunde höras i samtal mellan människor och hittade till tidningarnas insändarspalter. Omärkligt kom det att bli en del av rädslan för hur den danska välfärden skulle monteras ner till centraleuropeisk normalstandard¹⁸.

Argumentet togfördes aldrig offentligt eller explicit från nej-sidans ledning, utom i TV:s avslutningsdebatt. Detta var klokt då det helt saknade grund, vilket också snabbt avslöjades i TV-debatten.

Upphovsmannen till pensionslögnen var ingen annan än Jens-Peter Bonde med skriften *EFs union - kort fortalt*. Den spreds vitt och brett, bland annat som bilaga till *Notat*. Bonde nämner aldrig uttryckligen att pensionerna är hotade, men den som läser boken kan inte låta bli att själv dra slutsatsen. På ett skickligt och manipulativt sätt blandade han ihop innebörden av EU-medborgarnas rätt att bosätta sig var de vill och de villkor som gäller för att komma i åtnjutande av de sociala trygghetssystemen i respektive land. Han illustrerade det med exemplet pensionerna i Tyskland, där kvinnorna i bästa fall når upp till en fjärdedel av männens pension – och många gånger inte får någon egen pension alls. Det hela blev en retorisk appell där kvinnorna skrämdes med hur de skulle mista sin pension. Jens-Peter Bonde tog även upp arbetslöshetsförsäkringen som ett problem av samma slag i skriften.

¹⁸ Jacob Andersen, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 80.

Den EU-medborgare som bosätter sig i Danmark – skriver Bonde – kan med unionstraktaten i sin hand gå till EU-domstolen och kräva att få samma förmåner som danskarna. Skulle – skriver Bonde – det ske att EU-domstolen gav EU-medborgaren rätt så skulle danskarna bli tvungna att lägga om alla sina socialförsäkringssystem så att de anpassas till de lägre tyska och kontinentaleuropeiska nivåerna för att undvika en invasion av tyska husmödrar och arbetslösa lycksökare. Ytterligare en bidragande orsak till en sänkning av de danska nivåerna skulle enligt Jens-Peter Bonde vara de minskade skatteintäkter som danska staten kan förvänta sig då gränserna suddas ut.

Problemet för Bonde var att hela hans resonemang vilade på felaktiga premisser. Både vad gäller innebörden av EU-medborgarskapet, EU-domstolens möjligheter, dansk lag och de undantag som Danmark nådde i Edinburgh-avtalet. Men det torde inte ha bekommit honom nämnvärt. Jens-Peter Bonde hade lyckats med sitt syfte. En oro spred sig, slog rot, pratades om och hittade till tidningarnas insändarsidor.

Har ingenting hänt?

Det var inte bara med pensionerna som Jens-Peter Bonde försökte vilseleda de danska väljarna inför folkomröstningarna 1992 och 1993. Junibevægelsens huvudargument inför den andra folkomröstningen var att det var exakt samma avtal som danskarna gick till val på i maj 1993 som man hade gjort i juni 1992. Därför skulle man rösta nej även 1993. Argumentationen byggde på att danska folket lurades av politikerna genom att ta ställning till samma sak två gånger.

Denna ståndpunkt stod i själva verket långt ifrån vad Jens-Peter Bonde själv uttalat i Europaparlamentet, strax efter nej-segern i folkomröstningen 1992. Han lät då förstå att han ansåg att Danmark skulle acceptera unionen om man fick undantag i fråga om unionsmedborgarskap, gemensam valuta samt polis- och försvarssamarbete. Undantag som Danmark senare fick i och med Edinburgh-konferensen.

Argumentationen rimmade också illa med innehållet i Junibevægelsens egna vitböcker. På två avgörande områden – säkerhetspolitiken och det ekonomiska samarbetet – utvecklade

Jens-Peter Bonde vilka avgörande skillnader som fanns i texterna om man jämförde Maastrichtavtalet med överenskommelserna från Edinburgh.

Inför folkomröstningen om Maastrichtavtalet 1992 hävdade Danmark 92 att Danmark förlorade sin suveräniteten vad gäller utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiken till unionen vid ett ja. Mindre än ett år senare är organisationens arvtagare – Junibeveagelsen – av en annan uppfattning. Jens-Peter Bonde skriver i Junibeveagelsens vitbok att det var först i och med överenskommelsen i Edinburgh som försvarsfrågan blev en bindande realitet. Frågan skulle därmed alltså inte ha varit aktuell vid folkomröstningen i juni 1992, vilket han och andra inom Danmark 92 då hävdade.

Vad gäller frågan om den ekonomiska och monetära unionen var det likadant. Vid ett ja i juni 1992 skulle den danska kronan avskaffas och en överstatlig centralbank inrättas hävdade Danmark 92. Även på detta område kom Jens-Peter Bonde med motstridiga signaler i vitboken ett knappt år senare. Nu var budskapet att det var först efter överenskommelsen i Edinburgh som danskarna var tvungna att ge upp sin krona och fortsätta EMU-integrationen. Det läge som utmålades i juni 1992 hade alltså inte heller varit riktigt.

Jens-Peter Bondes beskrivningar av säkerhetspolitiken och EU:s ekonomiska samarbete blir särskilt intressanta i ljuset av att han vid Junibeveagelsens årsmöte efter toppmötet i Edinburgh berättade om hur chockad han hade blivit då han vid närmare studier upptäckt att Edingburgh-avtalet inte innehöll något nytt jämfört med Maastricht. Man kan fråga sig vad han då hade för källa för att peka på skillnaderna som han skrev om i vitböckerna.

I boken *EU - Hvorhen?*, som utkom i början av sommaren 1995, har Jens-Peter Bonde svängt igen och intar ståndpunkten att de undantag som förhandlades fram i Edinburgh är av värde och att ledande danska politiker nu är beredda att ge upp dessa. Med andra ord tillbaka till ruta ett.

Jens-Peter Bonde uppehöll sig också vid tiden för folkomröstningarna vid tanken på att Danmark skulle tvingas in i en väpnad konflikt genom deltagande i handelspolitiska sanktioner mot tredje land. Vad han inte nämnde var att detta var en omöjlighet

efter de undantag rörande försvarssamarbete som Danmark uppnådde i Edinburgh-avtalet ¹⁹.

Den danske juristen Peter L Vesterdorf gör iakttagelsen att nej-sidan ofta har slarvat och generaliserat beträffande EG-rätten. Jens-Peter Bonde har enligt Vesterdorf närmast satt det i system. Ett exempel är hur redan existerande förhållanden framställts som nya företeelser. Det har till exempel skett beträffande de danska rösträttsförhållandena visavi de större länderna i ministerrådet. En annan iakttagelse är hur Jens-Peter Bonde systematiskt sådde tvivel om det EU företog sig och giltigheten i de danska undantag som uppnåtts i Edinburgh och på miljöområdet. Vesterdorf reagerar bland annat med skärpa mot att unionsmotståndare som Jens-Peter Bonde – trots de framsteg som gjorts på miljöområdet inom EU – ägnar sig åt en tendentiös och ofta ohållbar argumentation – med irrelevanta juridiska argument – för att leda i bevis hur dåligt EU är på miljöns område²⁰. Bonde har exempelvis mot bättre vetande hävdat att enskilda länders strängare miljöregler inte skulle vara värda något då de strider mot reglerna om varors fria rörlighet.

Även i fråga om överstatlighet inom EU visar Jens-Peter Bonde prov på politisk akrobatik. Medan han å ena sidan ser en utveckling i federal riktning som något som måste undvikas är han å andra sidan beredd att acceptera majoritetsbeslut på miljöområdet. Junibevægelsen lyckas således i likhet med det svenska miljöpartiet med konsten att på ett principiellt plan motsätta sig alla steg mot ett federalt Europa samtidigt som man är beredda att förespråka överstatlighet på miljöpolitikens område.

Slutord

Jens-Peter Bonde är utan tvekan centralfiguren inom det danska EU-motståndet. Hans engagemang sträcker sig över flera årtionden och han har under årens lopp haft en förmåga att hålla sig i centrum och söka sig till de köttgrytor som kunnat ge bäst utdelning.

Jens-Peter Bonde har även profilerats av den svenska nej-sidan. Varför är lätt att förstå. Även hans motståndare beskriver honom

¹⁹ Peter L Vesterdorf, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 74.

²⁰ Peter L Vesterdorf, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 65.

som "makalöst flitig, begåvad, sympatisk och uppfinningsrik" ²¹. Svenska medier har också fallit för hans charm. Han finns alltid tillgänglig och levererar elegant ett välformulerat svar till journalisterna. En sökning via textdatabaser ger ett stort antal träffar på hans namn. Men i Sverige är det inte bara EU-motståndaren Jens-Peter Bonde som fått lov att framträda. Jens-Peter Bonde har anlitats som expert på den Europeiska Unionen. Och i egenskap av sådan utgett sig för att ge en opartisk och saklig bild av EU-samarbetet.

I hans hemland Danmark är dock bilden en annan. Få betvivlar visserligen Jens-Peter Bondes politiska begåvning, men i flera fall har han tagit till osanningar i debatten. Detta tillsammans med en ibland allt annat än logisk argumentation, som exempelvis i fråga om Danmarks undantag från Maastrichtraktaten, har gett honom ett något skamfilat rykte i dansk debatt. Bonde är dock väl medveten om detta och försöker nu återskapa bilden av sig själv som en seriös politiker.

Det är mot denna bakgrund man skall se hans senaste bok *EU - Hvorhen?*, som i stora avsnitt är mer resonerade än argumenterade. Likaså försöker Bonde profilera Junibevaegelsen som en seriös, men kritisk rörelse. I stor utsträckning har Junibevaegelsen kommit att inta en sådan roll, bland annat då en av dess ledande företrädare Drude Dahlerup utsetts till viceordförande i den danska regeringens råd för Europapolitik. Junibevaegelsens inträde i etablissemanget har också bidragit till att fördjupa klyftan mellan Junibevaegelsen och Folkebevaegelsen, där den senare, med sitt krav på danskt utträde ur EU, allt mer framstår som den fundamentalistiska delen av danskt EU-motstånd.

Jens-Peter Bondes försök att komma in i värmen förändrar dock inte bilden av honom som en i grunden utrerad EU-motståndare. Snarare bör hans nuvarande ambitioner ses som försök att öka sitt eget och Junibevaegelsens stöd i opinionen.

Bondes EU-motstånd är säkerligen både djupt och äkta. Det vittnar hans långa gärning om. Men bevekelsegrunderna har kanske inte alltid varit vad de synes vara. Bakom ideella och ädla motiv har det funnits personliga och ekonomiska drivkrafter. Och de krav som

²¹ Jacob Andersen, *Under bekvemmelighedsflag*, sid 81.

ställt på andras intellektuella hederlighet har det ofta tummats på i den egna argumentationen. Något som rimmar illa med bilden av den saklige EU-experten.

Källor

Bonde, Jens-Peter, *EU - Hvorhen?*, Forlaget Vindrose, 1995.

Maigård, Jens, m fl, *Under bekvemmelighedsflag* Fiskers Forlag, 1993.

TT-meddelanden

Artiklar i *Extra-Bladet*, *Dagens Industri*, *Dagens Nyheter*, *Notat*, *Nya Wermlands-Tidningen*, *Veckans affärer* och *Weekendavisen*.

Bilaga

Ett urval Bonde-citat:

Om de nordiska länderna och medlemskapet:

”Det blir inget EG-medlemskap för de nordiska länderna förrän efter regeringskonferensen 1996.”

”De nordiska länderna kan komma in i unionen först sedan de större EG-länderna har fått större genomslagskraft i ministerrådet, sedan parlamentet och kommissionen också fått ökad makt och sedan medlemsländerna i södra Europa tillförsäkrat sig mera pengar. Om inte röstfördelningen i ministerrådet ändras skulle dagens små EG-länder tillsammans med de neutrala ansökarländerna Sverige, Finland och Österrike kunna hindra Frankrike och Tyskland att etablera en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. Det verkar inte speciellt realistiskt.”

(TT 920601)

Inför det svenska EU-medlemskapet:

”Svenskarnas inställning till EG är naiv. Sverige anpassar sig till EG på onödigt många områden.”

”Försämrad välfärdspolitik och högre arbetslöshet väntar svenskarna i EG.”

”Det är chockerande att läsa beskrivningarna av EG. Om jag vore svensk skulle jag anmäla annonserna som lockar med ”EG-priser“ på bl a videoapparater till konsumentombudsmannen. Det är bedrägeri. EG är en tullunion som fördyrar varorna.”

(TT 910630)

”Det är chockerade att Sverige är beredvilliga att ge upp så mycket, och att så mycket av det hålls hemligt.”

”Sveriges företrädare har valt att lägga sig platt för EG-kommissionens krav. De har ensidigt valt sida och inte sett att även denna fråga handlar om en urgammal konflikt mellan ämbetsmän och folkvalda.”

(TT 910612)

Om unionens framtid:

”Om Sverige skulle rösta ja kommer EU att glömma erfarenheterna av den danska folkomröstningen 1992 och gå vidare mot en fastare union.”

(TT 941019)

”Än är inte Norden förlorat. Och skulle finländarnas ja följas av likadana svar från svenskar och norrmän är sista ordet ändå inte sagt. Vid regeringskonferensen 1996 finns möjlighet att säga nej till ytterligare integration.”

(TT 941016 - efter den finska folkomröstningen)

Om det svenska förhandlingsresultatet:

”När Europaminister Ulf Dinkelspiel säger något annat (dvs att Sverige fått undantag på miljölagstiftningens område - författarens anmärkning) talar han mot bättre vetande och det avtal han själv har förhandlat fram.”

(TT 940514)

Inför den danska folkomröstningen i maj 1993:

”Ett nej öppnar för ett mer flexibelt Norden. Om Danmark röstar ja nu fjärrar vi mer från Norden. För nya EU-medlemmar blir det allt, även försvarssamarbete, eller intet. Sverige och Finland kan omöjligt säga ja till hela unionen.

Danmark blir då det enda nordiska landet som säger ja och det kan danskarna aldrig acceptera.”

(TT 930510)

Om danskarna och EG:

”Danskarna är idioter som följer EG-reglerna alldeles för noga.”

(Dagens Industri 921118)

Om EU och demokratin:

”Det chockerar mig att alla parlamenten i EG-länderna kunde lämna ifrån sig makten till EG som inte är någon demokrati.”

(TT 910630)

Inför svenska riksdagsvalet 1991:

”Carl Bildt och Per Gahrton är de enda som kan EG i svensk politik. Därför vore det katastrof om Gahrton försvann ur riksdagen efter valet.”

(Veckans affärer, nr 24 1991)

Om att vara EU-motståndare och EU-parlamentariker:

”Faran är att man efterhand blir mer av åskådare och observatör än kämpande motståndsmän.”

(Dagens Nyheter, 950102)